

مفهوم فضا در معماری اسلامی و ویژگی‌های آن

صنم ابراهیم زاده ادهم*^۱

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، موسسه آموزش عالی رشدیه تبریز ، sanam_ebrahimzadeh@yahoo.com

چکیده

معماری و هنر اسلامی در آغاز ظهور و پیدایش همواره، همراه با انسان بوده و دارای معانی عمیق معنوی می‌باشد. این هنر بر پایه‌ی تسلیم در برابر امر الهی استوار می‌باشد. تاکنون تعاریف مختلفی از معماری ارائه شده است، که اغلب بر اهمیت فضا در معماری تأکید شده است، وجه مشترک بسیاری از این تعاریف، تعریف معماری به عنوان فن سازماندهی فضا می‌باشد. به عبارت دیگر موضوع اصلی معماری این است که چگونه فضا را با استفاده از انواع مصالح و روش‌های مختلف، به نحوی خلاق سازماندهی کنیم. فضا به عنوان عنصری که تمام انسان را در بر می‌گیرد، از مفاهیم بنیادین در معماری محسوب می‌شود. بنابراین شایسته است که ابتدا به شناخت فضا در معماری بپردازیم و سپس با توجه به هدف این پژوهش به مفهوم آن در دیدگاه حکمای اسلامی و نیز ارتباط آن با انسان پرداخته شود. پس از بررسی مفهوم فضا، به اجزای سازنده‌ی آن، ویژگی‌های فضا و وجوه کیفی آن نیز پرداخته شده است. در حکمت و هنر اسلامی فضا وجهی کمی و اعتباری دارد و تنها در نسبت با انسان و تأثر از آن وجهی کیفی می‌یابد و هیچ‌گاه به طور مستقل و بدون ارتباط با انسان مورد توجه و بررسی قرار نمی‌گیرد. بدین ترتیب این مفاهیم ما را به درکی از فضای معماری از دید حکمت اسلامی سوق می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: فضا، معماری اسلامی، حکمت اسلامی، مکان، معماری و انسان.

۱- مقدمه

معماری هنری است که از دیرباز تاکنون در تمامی اعصار همراه بشر بوده و نه تنها یکی از مهمترین نیازهای زندگی او یعنی سرپناه و آسایش را تأمین نموده، کارکردهای دیگری نیز در طول تاریخ داشته است. هنر اسلامی دارای گنجینه عظیمی از معانی عمیق عرفانی و حکمت الهی است، زیرا این هنر ریشه در بنیان‌های ژرف تفکر معنوی و الهی دارد. هنر اسلامی تجسم باطن و حقیقتی است که بر وحی و تسلیم در برابر امر الهی استوار می‌باشد. حقیقت اسلام، باطن همه‌ی ادیان الهی و توحیدی است و هنر اسلامی به معنای وسیع کلمه به تمام هنرهای اطلاق می‌شود که در تمدن‌های دینی شکل گرفته‌اند. هنر اسلامی به معنی اخص کلمه با وحی و کتابت قرآن کریم آغاز شد. معماری اسلامی معماری وحدت اقوام و اقلیت‌هاست؛ آنچه سرشار از تبلور اندیشه و فلسفه وجود است. سالهاست که وجود معماری اسلامی به منزله یکی از اقسام مهم معماری در تاریخ معماری جهان به رسمیت شناخته شده است. اما مقصود از معماری اسلامی چیست و استفاده از این اصطلاح در تاریخ معماری به چه نسبتی میان معماری و اسلام است؟